

אלוהים, אללה ובודהא

קארן ארמסטרונג: מוחמד, ביוגרפיה של הנביא, תרגמה: מיכל סלע, הוצאת כתר, ירושלים, 2004, 325 עמ'

"אללה יתור"? כל כך הרבה מידע - מסעות מלחמה, מסעות צלב, מסעות שלום, מסעות חברתיים, מסעות אנטי-חברתיים, מסעות בזמן, שמות, אישים, אירועים, אמונות, פרשנויות, רעיונות תיאולוגיים, השוואות בין-דתיות, פסוקי קוראן, מיתוסים, סיפורים ושברי סיפורים, עולי רגל, גמלים - ומה לא?!

ספר עב כרס זה דומה לקיילדוסקופ הזוהר באלפי גוונים עזים, אך בה בעת - מכה אותך בסנוורים. הוא נע בתווית מתמדת ומקשה עליך - המתבונן-הקורא - לקלוט את פרטי התמונה הסגונית והמורכבת ולהטמיע את רושמה. בעודך שקוע בשיאו של מאמץ חושי ואינטלקטואלי, שנועד ללקט את קטעי המידע וללבנם בינך לבין עצמך, מוסטת העדשה בחדות, בלי שתהיה לך יכולת לכוון את תנועתה או להאט את קצב החלפת התמונות; וכך, מותש ומתוסכל, אתה נמצא שב ומתבונן בתמונה חדשה, עשירת מרכיבים וצבעים לא פחות מקודמתה, וגם לא פחות מוזעזע מעט קט תגיה, גם כן בפתאומיות, ותעיב על התמונה הנוכחית.

דוגמה מובהקת לעורפי המידע מופיעה בעמ' 32 (בחירה אקראית): מיהן הדמויות והיצירות הדרות בעמוד זה בכפיפה אחת, וזאת בלי להזכיר את רשימת התאריכים המפארים אותו? אלה הן ה"כרוניקן אוטו פון פרייזינג", "פטרס ונרביליס (הנערץ), ראש המנזר של קלוני", "המנזרים הבנדיקטיים", "האנגלי רוברט מקיטון", "ההתנצלות של אלכנדי", "ברנר, ראש המנזר של קלוורו", "סיכום הכפירה השלמה של כת הסרצנים השטנית", מלך צרפת לווי השביעי, פטרס, וכן, גם מוחמד. אלה אינם רק שמות. אלה גם הגדרות והסברים מפורטים, המעוגנים ברשימת מקורות דשנה. עומס המידע הוא לרועץ.

מיהי מחברת *מוחמד*? קארן ארמסטרונג "היתה נזירה קתולית במשך שבע שנים" (מדוע רק שבע? מה קרה לפני פרק זמן זה או אחריו? אולי מסתתר כאן סיפור מעניין נוסף?) ארמסטרונג נחשבה, כפי שממשיך ומפרט הכיתוב המוטש בגב הספר, "לאחת הפרשניות המובילות בתחום תרבות הדתות". ואמנם, אלוהים, אללה ובודהא הם הכוכבים הראשיים בספריה. הכיתוב על גב העטיפה אינו מפרט את השכלתה של ארמסטרונג בנושאי איסלאם, היסטוריה, תיאולוגיה, שפה ערבית או כל נושא רלוונטי אחר. עם זאת, עיון ברשימת המקורות שבבסיס מחקרה, מרמז על ידיעת השפה הערבית (אלא אם כן הסתייעה בצוות עוזרי-כתיבה יודעי ערבית). היא מרבה לציטט פסוקים מן הקוראן, כמו גם מעבודותיהם של ההיסטוריונים החשובים, שכתבו את תולדות חייו של שליח אללה. הספר *מוחמד* כולל לא רק רשימת מקורות שיטתית

דמיון המעיד על השפעה יהודית על דת האיסלאם. העיסוק בהשפעות הגומלין בין החברות המונותאיסטיות באזור חצי האי ערב עם צמיחת האיסלאם ובמהלך התבססותו, זוכה, לצד נושאים מגוונים אחרים, לדיון נרחב בספרה של קרן ארמסטרונג.

יהודית רונן

שלוש הטרגדיות של מלחמת אלג'יריה

מלחמת אלג'יריה: חוויות, דימויים, עדויות, עורכים: מרטין ס' אלכסנדר, מרטין אונס, ג'פ-ו קיג'ר, תרגם והוסיף הערות: אורי דרומי, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, סדרת תפוז 2004, 350 עמ'

אם טסתם לנופש אל מימיו הכחולים של האי זקינטוס שביוון, או אל מימיו הכחולים לא פחות של האי קוס אשר ברודוס, עשו טובה לעצמכם ואל תנסו לקרוא את הספר *מלחמת אלג'יריה*. אולם אם אתם ספונים בביתכם, ה"ברזיה" מן המזגן מנשבת קלילות, ספל קפה בידיכם וברצונכם להרחיב אופקים ולהבין לעומקם תהליכים פוליטיים, תרבותיים ואחרים, בכללם אלה המשליכים על חייכם כאן ועכשיו במדינת ישראל, עשו לעצמכם טובה וקראו את הספר המצוין הזה. *מלחמת אלג'יריה* הוא ללא ספק אחד הספרים החשובים ביותר (!), שנכתבו עד כה על הבטים שונים הקשורים למאבק הדמים האלג'יראי לשחרור מעול הכיבוש הצרפתי ובוודאי אחד הספרים הטובים ביותר, העוסקים בנושא זה, שתורגמו עד כה לעברית. יודגש, כי עד היום תורגמו לעברית לא מעט ספרים הדנים במלחמה באלג'יריה, ביניהם *מלחמה פראית לשלום* (שם שגוי, שכן היתה זו מלחמה לעצמאות ולא לשלום. בכל מקרה השם נבחר על ידי המחבר, אליסטר הורן ולא על ידי הוצאת מערכות-משרד הביטחון, שהוציאה אותו לאור בעברית ב-1989) וכן ספרים נוספים, ביניהם *הצנחנים נגד טרור, הצנחנים נוספים, שחר כמדבר* וכן ספרות "יפה", למשל: *נג'מה*. מן הראוי לציין בהודמנות זו את תרומתו הנכבדה של אורי דרומי למדף הספרים "האלג'יראים" המתורגמים לעברית, והדנים במלחמת האזרחים הנוראת באלג'יריה, שפערה בחברה האלג'יראית וגם בוו הצרפתית, פצעים עמוקים, חלקם מורשתיים ושותתי דם עד היום. חשוב להזכיר בהקשר זה את הספר *סגן באלג'יריה*, שכתב ו'אן-ו'אק סרוואן-שרייבר, שתרגם אורי דרומי ב-2002 (הוצאת כתר, ראה ביקורת על הספר ב'עתון 77', ינואר 2003).

הספר *מלחמת אלג'יריה* מאיר היבטים מגוונים, בכללם כאלה שכמעט לא נסקרו עד היום, ומציג

ומרשימה, בסגנון אקדמי, אלא גם רשימה ביבליוגרפית עשירה. כמו כן, כולל הספר מפתח מפורט, המאפשר לסטודנט, לחוקר ולכל המתעניין בסוגיות הסובבות את חיי מוחמד ואת האיסלאם להתמצא בספר בנקל. הספר מרשים בהקפו ובמבט-העל ההיסטורי, הדתי והכלכלי-חברתי על התקופה ומאפייניה, ועל שליח אללה וצמיחת האיסלאם. עם זאת, מבט פנורמי ועמוס פרטים שכזה ושיטוט במנהרות הזמן תוך מעברים חדים ביניהן, מזמין גם הכללות מטעות והשוואות בעייתיות, שאכן קיימות בספרה של ארמסטרונג.

בהקדמתה ל"מהדרות אוקטובר 2001" (הספר ראה אור לראשונה ב-1993 בבריטניה), מציינת קארן ארמסטרונג, כי הספר נכתב בימי המשבר שהתחולל אחרי פרסום ספרו של סלמאן רושדי *פסוקי השטן* וכי "אחרי ההלם של האחד עשר בספטמבר, אנשים רוצים לשמוע עוד ועוד על האיסלאם, על הקוראן, על הנביא". המחברת אכן נחושה במאמציה לסייע ל"אנשי המערב" (מי אלה בדיוק?), "להבין את המוסלמים החיים איתם על פני האדמה הזאת" (איך אפשר להתייחס למיליארד וחצי בני אדם, הפרושים ברחבי העולם, בנשימה אחת?) תוך הצבת אספקלריה מאירה ל"גאוניותו וחוכמתו המיוחדת" של הנביא מוחמד.

עם כל הכבוד ליוזמת "הנזירה הקתולית", ניתן למצוא על מדף הספרים הכתובים עברית והעוסקים באיסלאם ובנביא מוחמד ספרים טובים יותר מספרה של ארמסטרונג. עם זאת, ראויה לציין עבודת התרגום המקצוענית של מיכל סלע (מערבית? מאנגלית?) שהקפידה על תעתיק נכון ועל עברית רהוטה וקולחת. חרף מכשולותיו, מרחיב הספר את אופקי המתעניין בצמיחת דת האיסלאם המונותאיסטית ובתולדות נביאה. על ייחוד האל ועל ייחודו של מוחמד נאמר כבר הכול ב"שהאדה" - אותה עדות המלווה כל מוסלמי מרגע היוולדו ועד למותו, "לא אלה אלא אללה ומוחמד רסול אללה", ובתרגום מן השפה הערבית - אין אל מבלעדי אללה ומוחמד שליח אללה. אגב, השהאדה דומה לפסוק "הלאו אני ה' ואין עוד אלוהים מבלעדי" (ישעיהו מ"ה), או לפסוק "כי מי אלוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי אלוהינו" (תהילים י"ח)

במושבות יקרות, ספוגות דם וחטרות תוחלת, כאשר אנו יכולים לחדש את ארצנו שלנו מהמסד ועד הטפחות?" הצטרף ארגו למחתרת של הצרפתים שהתנגדו לפינוי אלג'יריה ואף נטל חלק בפוטש הגנרלים באפריל 1961, שנועד להפיל את דה גול. על כך הוא נשפט למאסר עולם אך זכה לחנינה מידי נשיא צרפת. את זיכרונותיו חתם בספר **דיקבונה של מולדת** ובכך השאיר לדורות הבאים את עדותו האישית על סיפור המלחמה הטראומטית.

הספר **מלחמת אלג'יריה** נוגע למעשה בשלוש מלחמות, שהן שלוש טרגדיות: מלחמה בין האלג'יראים לצרפתים, שהיא הרובד הבסיסי של הטרגדיה, מלחמה בין האלג'יראים לבין עצמם ומלחמה בין הצרפתים לבין עצמם. מלחמה זו נמשכה בפועל שמונה שנים והסתיימה ב-1962. עם זאת, נכון גם לומר, כי מלחמה זו לא הסתיימה עד היום והיא ממשיכה להפיל חללים ולתבוע מחירים יקרים מכל אחת מן החברות.

מאסי הידוע. כאשר החליט דה גול להיפטר מאלג'יריה, ובמילים שלו עצמו - "הדה-קולוניזציה מתחייבת מן האינטרס שלנו... מדוע עלינו להישאר לכודים

תובנות מחדדות-חשיבה ומעוררות צמרמורת לא רק על מציאות הסכסוך האלג'יראי-הצרפתי, אלא גם על עשרות הסכסוכים האלימים הפעילים היום ברחבי העולם ובכללם הסכסוך הישראלי-פלסטיני. בהקדמה שכתב למהדורה העברית של הספר סגן באלג'יריה, הדגיש אורי דרומי, כי הספר מזמין את הקוראים הישראלים "לבחון את מצבנו באספקלריה של אחרים". הערה זו נכונה באותה מידה גם לספר **מלחמת אלג'יריה**, בכל מקרה, כמי שעוקבת שנים אחר ההיסטוריה המודרנית של אלג'יריה ומכירה עקב כך את הספרות שנכתבה עליה - ולא רק הספרות ההיסטורית אלא גם הספרות היפה - **מלחמת אלג'יריה** הוא ללא ספק ספר מחדש ומרחיב דעת.

הספר סוקר ומנתח למעלה מתריסר סוגיות שונות, כולן רלוונטיות לקולוניאליזם הצרפתי באלג'יריה, למהלך המלחמה האלג'יראית, לדה-קולוניזציה ולתוצאותיה, ובראשן הניצחון והכרזת העצמאות ב-1962, באיחור יחסי בהשוואה לרוב מדינות המזרח התיכון ובכללן מדינות המערב (צפון אפריקה) השכנות. קובץ המאמרים נכתב בידי חמישה עשר אנשי אקדמיה ומומחים. הספר מחולק לשלושה חלקים: החלק הראשון עוסק בחוויות, השני בדימויים והשלישי, הקצר ביותר, בעדויות. בחלק הראשון מלובנים נושאים כגון "מהדוד-סין לאלג'יריה: לקחים מלוחמה נגד-חתרנות"; "הסרה ומלחמת אלג'יריה"; "המוראל של לגיון הזרים בעת מלחמת אלג'יריה", ו"הניסיון והזיכרון של סייעניה המוסלמיים של צרפת". בחלק השני, נסקרים נושאים מרתקים אחרים, ביניהם: "דימוי הצבא הצרפתי בקולנוע של מלחמת אלג'יריה: הסרט המהפכני 'הקרב על אלג'יר'; "לוחמה פסיכולוגית בעת מלחמת אלג'יריה: כרווי תעמולה של הצבא הצרפתי" ועוד.

החלק האחרון מביא עדויות של קציני קבע ששירתו באלג'יריה ושל פעילים אנטי מלחמתיים. בהקדמה לספר, מדגיש אורי דרומי את חשיבות העדויות של "ותיקי המלחמה", "אנשים בשנות השבעים והשמונים לחייהם, אשר נושאים בשתיקה כואבת את צלקותיה של 'המלחמה ללא שם' ואינם מסוגלים לפרוק את אשר על לבם". הוא מוסיף ומסתמך על אחד המאמרים המופיעים בספר, כי "שיעור ההתאבדויות בקרבם גבוה מהמקובל באוכלוסייה. רבים מהם הולכים לעולמם כששפתיהם נצורות". בדיוק מסיבה זו רבה החשיבות של כל עדות אישית מפי המעורבים במלחמה באלג'יריה. דרומי מדגיש את חשיבות העדות האישית כאמצעי חסר תחליף לחשיפת הבטיה השונים של המלחמה האלג'יראית-הצרפתית ולהבנה טובה יותר של מניעיה ותהליכיה; על כך ניתן ללמוד גם ממדורו "אחרי מות" ('הארץ', 1.7.04), שבו בחר לציין בפני הקוראים את מותו של קצין הצבא הצרפתי אנטואן ארגו, אשר שירת מ-1956 באלג'יריה תחת פיקודו של הגנרל ז'אק

איוואן לאליץ'

מסרבית: דינה קטן בן-ציון

מקומות שאהבנו

מקומות שאהבנו קימים רק בנו,
אתר פרוץ הוא רק תזוין שְׁוֹא בְּתוֹךְ זְמַן הַקֶּבֶע,
מקומות שאהבנו איננו יכולים לעזוב,
המקומות שאהבנו ביחד, ביחד, ביחד,

האם החדר הזה הוא חדר או שְׁמֵא הוא חֲבוּק,
ומה יש תחת החלון: הרחוב, או השְׁנַיִם?
והחלון, אין הוא אֶלָּא טְבִיעַת הַגֶּשֶׁם הָרֵאשׁוֹן
שֶׁהוּבֵן, וְנִשְׁנָה

ולא הקיר את החדר תוּחֵם, כי אם הַלִּילָה אוֹלִי,
כְּשֶׁהֵבֵן הַתֵּהֵפֶךְ בְּדַמְךָ הָרוֹדֵם,
הֵבֵן, כְּמוֹ פֶּרֶפֶר לֹוֵהב בְּחֵדֵר הַמְּרָאוֹת שְׁלֶךְ,
הַלִּילָה שֶׁנִּבְהַלְתָּ בוֹ מִתְפַּאֲרֵת אוֹרֶךְ,

והדלת הזו מוליכה אל כל אחר-צְהַרִים
שֶׁתִּיּוֹ אֶרְפִּים מִמֶּנָּה, בְּהַ לְעַד שׁוֹכְנוֹת
תְּנוּעוֹתֶיךָ הַרְגִילוֹת, בְּהַפְנֵסֶךָ
אֶל זְכֹרֹנֵי הָאֶחָד, כְּאִשׁ אֶל הַנְּחֻשֶׁת;

בְּלִכְתֶּךָ, הַמְּרַחֵב נִסְגֵר אַחֲרֶיךָ כְּמַיִם,
אֶל תְּפִנֵי לְאַחֹר: אֵינִי כְּלוּם מְלַבֵּדֶךָ.
מְרַחֵב אֵינֹו אֶלָּא הַזְּמַן בְּהַתְגַּלּוֹת שׁוֹנָה,
מקומות שאהבנו איננו יכולים לעזוב.

איוואן לאליץ' (1931-1996) היה, על פי השכלתו, משפטן, אך רכש לעצמו שם כמשורר, ככותב מאמרי ביקורת וכמתרגם. הוא פרסם 11 קבצי שירה, ששניים מהם תורגמו לאנגלית. ב-1995 השתתף בפסטיבל משוררים בירושלים. תרגומי שיריו פורסמו בעבר ב'עתון 77', בספר פסטיבל המשוררים '95 ובשתי חוברות של 'שבו'. לצד ואסקו פופה הוא אחד המשוררים החשובים והמקוריים, שכתבו ביוגוסלביה לאחר מלחמת העולם העולם השנייה.

המתרגמת